

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

**International Scientific Conference
OHRID SCHOOL OF LAW
2021**

***Law Reforms:
Reality or Wishfull Thinking***

13-14

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

7-th International Scientific Conference

OHRID SCHOOL OF LAW

2021

*Law Reforms:
Realuty or Wishfull Thinking*

21-24 October 2020 Ohrid

13-14

Издавач:

Институт за правно-економски истражувања и едукација

ЈУРУДИКА ПРИМА

Димо Хаџи Димов 8/1-1 Скопје, Република Македонија

iuridicaprima.mk

iuridicaprima@gmail.com

Publisher:

Institute for Legal-Economic Research and Education

IURIDICA PRIMA

Dimo Hadzi Dimov 8/1-1 Skopje, Republic of Macedonia

iuridicaprima.mk

iuridicaprima@gmail.com

За издавачот:

Проф. д-р Ангел Ристов

Претседател на Институтот IURIDICA PRIMA

For the Publisher:

Angel Ristov, Phd

Associate Professor Faculty of Law Iustinianus Primus

University "Ss. Cyril and Methodius" Republic of North Macedonia

Печати:

Стоби Трејд

Print:

Stobi Trejd

Зборникот на трудови – Охридска школа на правото
е достапен на EBSCO базата Legal Source, како и на www.iuridicaprima.mk

Collection of Papers – Ohrid School of Law is available on
<http://www.ebscohost.com/public/legal-source>
<http://www.iuridicaprima.mk/downloads>

IURIDICA PRIMA

Институт за правно економски истражувања и едукација

7-ма Меѓународна научна конференција

**ОХРИДСКА ШКОЛА НА ПРАВОТО
2021**

*Реформи во правото:
Реалност или неосъстварена желба*

21-24 Октомври Охрид 2021

13-14

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

34.047(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Охридска школа на правото (7 ; 2021 ;
Охрид)

Охридска школа на правото 2021. Реформи во правото : реалност или
неостварена желба : 13-14 / 7-ма Меѓународна научна конференција, 21-24
октомври Охрид 2021 = Ohrid school of law - 2021. Law reforms : realuty
or wishfull thinking / 7-th International scientific conference, 21-24
October Ohrid 2021 ; [уредник Ангел Ристов]. - Скопје : Институт за
правно-економски истражувања Јуридика Прима = Skopje : Institute for
legal-economic research an education Iuridica Prima, 2021. - 416 стр. :
илустр. ; 25 см

Текст на повеќе јазици. - На стр. 1: Ohrid school of law 2021. Law
reforms : reality or wishfull thinking : 13-14 / 7-th International
scientific conference, 21-24 October 2021 Ohrid

ISBN 978-608-66152-9-1

а) Право -- Реформи -- Собири

COBISS.MK-ID 55960837

Institute for Legal – Economic Research and Education
IURIDICA PRIMA

Editor –in-chief: Professor Angel Ristov, PhD
Secretary: Ilija Rumenov, PhD

International Editorial Board:

PhD, Ivan Ruschev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria; Phd, Mihail Malchev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria; PhD, Barbara Novak, Faculty of Law, University in Ljubljana, Republic of Slovenia; PhD, Velibor Korać, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro; PhD, Ilija Vukčević, Faculty of Law, University, Donja Gorica, Podgorica, Republic of Monte Negro; PhD, Nenad Tešić, Faculty of Law, University in Belgrade, Republic of Serbia; PhD, Novak Krstić, Faculty of Law, University in Nis, Republic of Serbia; PhD, Marko Bevanda, Faculty of Law, University in Mostar, Republic of Bosnia and Hercegovina; PhD, Radenko Jotanović, Faculty of Law, University in Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Hercegovina; PhD, Sanja Gongeta, Republic of Croatia, College of Applied Sciences Lavoslav Ružički in Vukovar, Republic of Croatia; PhD, Lidija Šimunović, Faculty of Law, University in Osijek, Republic of Croatia; PhD, Marko Tomljanović, Faculty of Economic and Business, University in Rijeka, Republic of Croatia; Seregin Andrej Viktorovich, Assistant Professor, Candidate on Legal Sciences, South Federal University, Rostov on Don, Russian Federation; PhD, Ivana Shumanovska Spasovska, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia; PhD, Lazar Jovevski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia; PhD, Jovan Zafirovski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Ilija Rumenov, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; LLM, Ilija Manasiev, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Toni Gjorgiev, Military Academy, Skopje, Republic of North Macedonia, PhD, Zoran Jovanovski, Military Academy, Republic of North Macedonia; PhD, Milica Shutova, Faculty of Law, University “Goce Delchev, Stip, Republic of North Macedonia; PhD, Bekim Nuhija, Faculty of Law, South East European University, Tetovo, Republic of North Macedonia; PhD, Arta Selmani Bakiu, Faculty of Law, South East European University, Tetovo, Republic of North Macedonia; PhD Irma Bairami, Faculty of Law, State University in Tetovo, Republic of North Macedonia; LLM, Marjan Kocevski, Notary Public, Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Laura Vorpsi, Faculty of Law University of Tirana, Republic of Albania, LLM, Aleksandar Shopov, judge, Republic of North Macedonia, PhD, Kaltrina Zekoli, Faculty of Social Sciences, University Mother Tereza Skopje.

Институт за правно-економски истражувања и едукација
ЈУРИДИКА ПРИМА

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Ангел Ристов
Секретар: доц. д-р Илија Руменов

Меѓународен уредувачки одбор:

Д-р Иван Русчев, Правен факултет Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија; Д-р Михаил Малчев, Правен факултет, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија; Д-р Барбара Новак, Правен факултет, Универзитет во Љубљана, Република Словенија; Д-р Илија Вукчевиќ, Правен факултет, Универзитет Доња Горица, Подгорица, Република Црна Гора; Д-р Велибор Кораќ, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора; Д-р Ненад Тешиќ, Правен факултет Универзитет во Белград, Република Србија; Д-р Новак Крстиќ, Правен факултет Универзитет во Ниш, Република Србија; Д-р Марко Беванда, Правен факултет Универзитет Мостар, Република Босна и Херцеговина; Д-р Раденко Јотановиќ, Правен факултет Универзитет во Бања Лука, Република Српска, Босна и Херцеговина; Д-р Сања Гонцета, Колец на применети науки Лавослав Ружички, Република Хрватска; Д-р Лидија Шимуновиќ, Правен факултет, Универзитет во Осијек, Република Хрватска; Д-р Марко Томљановиќ, Факултет за економија и бизнис, Универзитет во Ријека, Република Хрватска; Серегин Андреј Викторович, кандидат на правни наука Јужниот федерален универзитет во Ростов на Дон, Руска Федерација; Д-р Ивана Шумановска Спасовска, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје; Д-р Лазар Јовевски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје; Д-р Јован Зафировски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; Д-р Илија Руменов, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; М-р Илија Манасиев, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; Д-р Тони Ѓоргиев, Воена Академија „Михајло Апостолски“ Скопје; Д-р Зоран Јовановски, Воена Академија „Михајло Апостолски“ Скопје; Д-р Милица Шутова, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип; Д-р Беким Нухија, Правен факултет, Универзитет ЈИЕ Тетово; Д-р Арта Селмани Бакиу, Правен факултет, Универзитет ЈИЕ Тетово; Д-р Ирма Бајрами, Правен факултет, Државен универзитет во Тетово; М-р Марјан Коцевски, нотар во Куманово, Д-р Лаура Ворпси, Правен факултет, Универзитет во Тирана, Република Албанија, М-р Александар Шопов, судија, Република Северна Македонија, Д-р Калтрина Зеколи, Факултет за социјални науки, Универзитет „Мајка Тереза“ Скопје.

СОДРЖИНА / CONTENTS

ПРЕДГОВОР EDITORIAL NOTE.....	11
----------------------------------	----

ПОСЛЕДЕН ПОЗДРАВ ДО ГОЛЕМИОТ АДВОКАТ САВОКОЦАРЕВ.....	15
--	----

Проф. д-р Никола Јакуловски СВЕЧЕН ГОВОР ПО ПОВОД ОТВОРАЊЕТО НА 7-МАТА МЕЃУНАРОДНАТА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА ОХРИДСКА ШКОЛА НА ПРАВОТО 2022.....	19
---	----

ТРУДОВИ / ARTICLES

Проф. д-р Тодор Каламатиев Проф. д-р Александар Ристовски РАБОТНИТЕ ОДНОСИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА ВРЕМЕ НА COVID-19 – КРИТИЧКИ ОСВРТ КОН МЕРКИТЕ ЗА ЗАШТИТА НА РАБОТНИЦИТЕ ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА.....	21
--	----

Проф. д-р Иван Русчев СУБРОГАЦИЈА И РЕГРЕС ПО БЪЛГАРСКОТО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО ПРАВО.....	39
--	----

Проф. д-р Зоран Јовановски ПРЕДИЗВИЦИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА.....	49
--	----

Dr. sc. Blerta Ahmedi Arifi Mr. sc. EjupBeti THE PHENOMENON OF SUICIDE IN THE REPUBLIC OF KOSOVO AND THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA.....	61
---	----

Dr.sc.Blerta Ahmedî Arifi
Dr.sc. Ismail Zejneli
THEORETICAL- POSITIVE TREATMENTS ON COMPUTER CRIME.....73

Д-р Лазар Јовевески
М-р Владимир Банџевски
ТРУДОВИ РАБОТНИ СПОРОВИ– ПРОЦЕСНО/МАТЕРИЈАЛНИ
ПРЕДИЗВИЦИ И ПОТРЕБА ОД РЕФОРМИ.....81

Dr. Laura Vorpsi
THEORETICAL ASPECTS RELATED TO THE RULES THAT SETTLE
CONFLICTS OF LAWS IN MATTERS OF SUCCESSION UNDER
REGULATION 650/2012.....113

Dr. Ela Kerka
Msc. Sonja Memoџi
CHALLENGES OF THE PROCESS OF INTERNATIONALIZATION
OF SCIENTIFIC RESEARCH AND STUDIES IN THE FIELD OF
JUSTICE.....125

Александра Јовановић
Анета Атанасовска Цветковић
ГЕНОЦИД – КРИВИЧНО ДЕЛО ПРОТИВ ЧОВЕЧАНСТВА
ЗАШТИЋЕНО МЕЂУНАРОДНИМ ПРАВОМ.....135

Проф. доц. др. Мане Наранчић
МЕСТО ГРАФОСКОПСКОГ ВЕШТАЧЕЊА У ПРЕДСТОЈЕЋОЈ
РЕФОРМИ ПРАВОСУЂА У ЗЕМЉАМА
ПОТЕНЦИЈАЛНИМ ЧЛАНИЦАМА ЕУ.....155

Marko Dimitrijević, PhD
ABOUT THE REFORM OF INTERNATIONAL MONETARY FUND
REGULATORY COMPETENCE IN CONTEMPORARY MONETARY
LAW.....165

Д-р Михаил Малчев
ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА СЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВОТО
ПО ЧЛ. 127А, АЛ. 2 ОТ СЕМЕЙНИЯ КОДЕКС, НАЛАГАЩИ
ЗАКОНОДАТЕЛНА НАМЕСА.....177

Доц. Др Калтрина Зеколи Шакири ТЕНДЕНЦИЈА ЗА ЛИБЕРАЛИЗИРАЊЕ НА РАЗВОДОТ НА БРАКОТ ВО ЕВРОПСКИТЕ ЗЕМЈИ (КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА).....	201
Prof. Assoc. Lirime Cukaj Adv. Denisa Laci TRIAL IN ABSENTIA AND GUARANTEES FOR THE DEFENDANT IN THE CRIMINAL PROCEEDING.....	223
Dr. Ivas Konini Dr. Ela Kerka BURGJET SHQIPTARE DHE FENOMENI I DISKRIMINIMIT.....	237
М-р Зоран Илиески ЗАКОН ЗА МЛАДИНСКО УЧЕСТВО И МЛАДИНСКИ ПОЛИТИКИ - ПРЕДИЗВИЦИ И СЛАБОСТИ.....	253
Гилбахар Кесеци ВЪВОД ВЪВ ВЛАДЕНИЕ В НЕДВИЖИМ ИМОТ, ВЪЗЛОЖЕН НА СЪДЕЛИТЕЛ В ДЕЛБЕНОТО ПРОИЗВОДСТВО (ЧЛ. 349 ГПК).....	263
Мр Миодраг Пешић ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ЗБОГ ЗЛОСТАВЉАЊА НА РАДУ.....	283
Никола Мурцев УСОГЛАСЕНОСТА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ЕТИЧКИ ВРЕДНОСТИ И АДВОКАТУРАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРАВЕН КОНТЕКСТ НИЗ ПРИЗМА НА ПОВЕЛБАТА ЗА ГЛАВНИТЕ ПРИНЦИПИ НА ЕВРОПСКАТА ПРАВНА ПРОФЕСИЈА	305
Емилја Алексова МЕСТОТО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ НА МЕЃУНАРОДЕН ПЛАН.....	325
Делиан Джуров ПОНЯТИЕТО КОЛЕКТИВЕН ИСК ПО СМИСЉА НА	

БЪЛГАРСКИЯ ГПК И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ НЕГОВОТО
РЕФОРМИРАНЕ.....345

м-р. Александар Шопов

м-р. Марјан Коцевски

ОТВОРЕНИ ПРАШАЊА И ДИЛЕМИ ВО ВРСКА СО
НОТАРСКИТЕ ИСПРАВИ СО ИЗВРШНА КЛАУЗУЛА.....365

Проф. д-р Ангел Ристов

Проф. д-р Дејан Мицковиќ

ДАЛИ Е ЖИВА ИДЕЈАТА ЗА ГРАЃАНСКИ ЗАКОНИК
ВО МАКЕДОНСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО.....381

Проф. д-р Зоран Јовановски*

ПРЕДИЗВИЦИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ЗА ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА

UDK 342.72(73:616.98:578.834-036.21)
Review paper

***Апстракт:** Потребни се мерки против ширењето на КОВИД-19, но нивното влијание врз приватноста и слободата мора да биде пропорционално и привремено. Крунската криза потресе некои од основните принципи на ЕУ. ЕУ ги координира земјите-членки во олеснување на граничните контроли наместо како резултат на пандемијата за повторно овозможување патувања, но мерките за спречување на ширењето на вирусот остануваат во сила, со што се зголемуваат загриженоста за можни нарушувања на приватноста (апликации за следење).¹ И што ако, заради безбедности мерки, не можеме, на пример, да ги училиште или на црква, дали се затворени човековите права на слобода на образование и слобода на вероисповед? И, дали слободата на говорот значи и можност за пројатирање на ставот дека луѓето не треба да се вакцинираат против Ковид-19, или може некој да ве присили да се вакцинираат? Епидемијата на коронавирус предизвикува конфузија низ целиот свет повеќе од една година, особено во областа на правото.²*

Клучни зборови: Мерки, приватност, слобода, ЕУ, држави, имунизација

* Вонреден професор на Воена академија „Генерал Михаило Апостолски“, zoranjovanovski43@gmail.com

¹ Европски Парламент: Дигитални надзор, граници и човековите права (26.6.2020)

² БиБиСи: Човекови права и вирус на корона: Мал водич - што може да се забрани за време на пандемија (27.04.2021)

Дали воопшто можат да се ограничат човековите права?

Одговорот е: Да. Но, прво ќе разјасниме некои концепти, како што се: човекови права, отстапувања³ и слично. И, ако човековите права „можат“ воопшто да бидат ограничени, во какви ситуации може да се случи тоа. Терминот човекови права се однесува на концепт заснован на идејата дека човечките суштества имаат универзални природни права или статус, независно од правната јурисдикција или други одредувачки фактори како што се етничката припадност, државјанството и полот.⁴ Меѓународниот ден на човековите права се одбележува на денот кога во 1948 година Генералното собрание на ООН ја донесе Обединетата универзална декларација за човекови права. Тогаш, за прв пат во историјата на човештвото, беше признато правото на сите луѓе на „живот, слобода и безбедност без никакви разлики“. 10. Декември се слави секоја година (од 1950 година, 2 години по усвојувањето на Универзалната декларација за човекови права) како национален ден на човековите права. Оттогаш, секоја година на овој ден се посочува состојбата со човековите права ширум светот.⁵ Може ли да се ограничат човековите права? Да, но не сите и мора да има одредени услови за тоа. Во итни случаи, како што се војни, природни катастрофи и други опасности - како што е пандемијата на вирусот корона - постојат посебни ограничувања. Овие ограничувања се познати како отстапувања од човековите права или отстапувања. Сепак, ограничувањата и отстапувањата на човековите права секогаш мора да бидат неопходни и пропорционални. Суштината на правото е ограничена, природата и обемот на ограничувањето, како и важноста на целта на ограничувањето мора да се земат предвид. Секогаш е важно дали целта може да се постигне со мало ограничување на правата. На пример, ако целта може да се постигне со носење маска и држење на растојание, нема причина сите да бидат затворени во куќите.

³ отстапување (лат. derogatio, од derogare: укинување, укинување), укинување на дел од претходно донесен закон или законска регулатива со друг закон или законска регулатива, за разлика од укинување (abrogatio закон), укинување на закон или законска регулатива во целост. Во правната практика, термините дерогација и укинување понекогаш се користат како синоними.

⁴ Википедија: Човечки права

⁵ Радио Форум: Корона - зголемени ограничувања на човековите права (10.12.2020)

Кои права неможат да бидат ограничени?

Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи може да ограничи одредени т.н. “Релативни права”. На пример, член 11, став 2 вели дека нема да се залага за слобода на мирно собирање не постави никакви ограничувања освен оние пропишани со закон, кои се неопходни во демократска партија општеството и служат, во овој случај, за заштита на здравјето. Исто така, кога станува збор за построги ограничувања, членот 15 од истата Конвенција предвидува дека во време на војна или на друг начин јавна опасност што го загрозува опстанокот на нацијата, секоја држава што пристапила кон Конвенцијата може преземе мерки кои отстапуваат од нејзините обврски согласно Конвенцијата, во најголема мерка што ги бара тоа итноста на ситуацијата, под услов ваквите мерки да не се во спротивност со другите обврски кон Меѓународен закон. Сепак, она што е важно да се забележи е дека мерките не можат да бидат ограничени, односно дека не може да се отстапи од примената на сите човекови права, туку само од оние што не се т.н. “Апсолутни права”. Апсолутни права се оние што државата мора да ги почитува безусловно и целосно, без нив отстапувања од нив, како на пр. право на живот, забрана за тортура, нехуман или понижувачки третман или казнување, право на забрана за ропство и присилна работа, право само на казна основа на закон и сл. Видете: Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, [Совет на Европа, Рим: 1950 година], членови 11 и 15.⁶ Човечкото право на почитување на својот живот е во срцето на системот за човекови права. Правото на живот или неповредливоста на животот е основно човеково право кое е признато во сите уставни, најчесто на почетокот на работата за човековите и граѓанските права. Тоа е гарантирано и со меѓународни документи за човекови права, каде што, на пример, во Пактот за граѓански и политички права, тој е означен како вродено право на секое човечко суштество за живот. Правото на неповредливост на животот има апсолутен карактер само во државите каде уставот забранува изрекување смртна казна. Сепак, се забележува тенденција да се зголеми бројот на земји во светот кои експлицитно забрануваат смртна казна или не извршуваат смртни казни. Човечкиот живот е неприкосновен.⁷ И тоа е така, без оглед на тоа дали во тек е воена состојба или циркулира вирус на планетата. Слично е и со правото

⁶ Човекови права во периодот КОВИД-19 ([COVID 19 BHS WEB 25.cdr \(osce.org\)](https://www.osce.org/odihr/docs/COVID-19-BHS-Web-25.cdr))

⁷ Википедија: Право на живот

на неповредливост на физичкиот и менталниот интегритет. Ова значи дека никој не смее да биде подложен на тортура, понижувачки третман или казна, или на медицински или научни експерименти. Човековите права се поделени во неколку групи - граѓански, политички, економски, социјални и културни. Заедничко за нив е дека тие се вродени права на секое човечко суштество, кое ги поседува независно од државата и волјата на владетелот. Тие го потврдуваат правото на секоја индивидуа на живот, работа, образование, еднаквост пред законот, приватност и многу други. Во Србија, човековите права се загарантирани со Уставот, највисокиот правен акт на државата, но нивното регулирање е регулирано и со закони, подзаконски акти и други прописи. Во вонредна состојба, покрај слободата на движење и собирање, државните тела можат да ограничат голем број човекови права, како што се заштитата на личните податоци, слободата на медиумите и правото на информации.⁸

Кои права можат да бидат ограничени?

Пролетта 2020 година многумина ја поминаа заклучени во станови и куќи, дури и кога надвор беше топло и сончево. Поради ширењето на коронавирусот, во тоа време во Србија беше воведен полициски час, така што правото на слобода на движење беше ограничено за многумина. Нема повеќе полициски час, но нема ниту слобода на собирање - тие сепак пропишуваат мерки против епидемија. Во некои ситуации, како што е забраната за работа со кафулиња, луѓето што работат таму имаат ограничено право на работа. Во исто време, сопствениците на барови се ограничени во нивното право на слобода на претприемништво. Сепак, тој посочува дека дури и тие права не можат да бидат целосно ограничени. Слободата на движење може да биде ограничена ако, на пример, избувне епидемија во некоја област, затоа влезот и излезот од тој регион е забранет. Во текот на пролетта 2020 година, на луѓето постари од 65 години им беше забрането да излегуваат надвор, додека во продавницата можеа да одаат само среде ноќ.⁹

⁸ Денес: Човекови права и вирус на корона: Мал водич - што може да се забрани за време на пандемија (27.04.2021)

⁹ БиБиСи: Човекови права и вирус на корона: Мал водич - што може да се забрани за време на пандемија (27.04.2021)

Слобода на говор за време на пандемија

Слободата на мислење е бесконечна, бидејќи внатрешната мисла на една личност не може да повреди никого. Слободата на изразување е, сепак, предмет на ограничувања, бидејќи искажувањето мислење во која било форма на комуникација со медиумите може да ги наруши правата и интересите на другите. Затоа Уставот предвидува дека законот може да предвидува суштински и согласни ограничувања.¹⁰ Во многу земји за време на епидемијата КОВИД-19, покрај приватноста и слободата на движење, постои ограничување на слободата на изразување. Дури и во демократиите, постојат бројни примери на ограничување на слободата на печатот и казнување на граѓаните поради загриженост дека ширењето лажни вести и дезинформации може да предизвика масовна паника.

Сепак, прашање е до кој степен ваквите ограничувања се оправдани и пропорционални, особено ако се земе предвид леснотијата со која државните органи ги укинуваат и ограничуваат слободите во итни ситуации. Исто така, сега повеќе од кога и да е потребна ни е потребна транспарентност на надлежните органи и точни медиумски известувања и постои страв дека ограничувањата што ги прифаќаат денес, бидејќи вонредната состојба е во сила, ќе станат вообичаени дури и по нејзиното укинување.

Што ако ја критикувате владата за однесувањето за време на епидемијата КОВИД-19?

Иран, Тајланд и Кина се одлични примери за недостаток на транспарентност на властите, како и произволна казна за поединци за критикување на властите за време на епидемијата КОВИД-19.

И покрај опасноста од собирање на голем број граѓани, иранските власти продолжија да ги повикуваат граѓаните да излезат и да гласаат на изборите, додека медицинските работници анонимно им даваа на медиумите информации за неподготвеноста на здравствениот систем за справување со голем број на заразени лица. Властите ги игнорираа апелите за затворање на верските установи и училиштата и започнаа сериозно да ја сфаќаат епидемијата кога беа заразени голем број високи државни службеници.

Информаторите и новинарите кои известуваа за епидемијата КОВИД-19 во Тајланд се соочија со тужби и заплашувања од властите. Данај Усама, државјанин на Тајланд, на својот Фејсбук профил на 16 март напиша дека вработените на еден од аеродромите во Бангкок не

¹⁰ УСТАВ НА РС: Член 46 гарантира слобода на мислење и изразување

ја проверувале телесната температура на патниците, по што тој бил обвинет за ширење лажни вести, за кои можел да потроши и до 5 години затвор. Здравствените работници кои јавно зборуваа за недостаток на опрема и медицински материјали во болниците беа загрозени од отказ, како и новинари кои укажаа на корупција при купување и продажба на заштитни маски за лице, се вели во извештајот на Хјуман рајтс воч.

„Ако се почитуваше слободата на говорот во Кина, немаше да има криза со корона вирус“, е насловот на провокативниот напис во магазинот „Гардијан“, кој привлече голем број критичари за својата теза. Иако не можеме со сигурност да знаеме дали епидемијата ќе се случеше дури и ако слободата на говорот во Кина беше на повисоко ниво, неспорно е дека првите свиркачи во Кина не најдоа разбирање меѓу претставниците на Кинеската комунистичка партија. Лекарот кој прво дал информации за седум случаи на болеста бил повикан на распит, по што морал да потпише изјава во која ветува дека нема да ги шири информациите понатаму, а еден од свиркачите починал од вирусот корона. Полицијата уапси вработен во кинеската државна телевизија ЦЦТВ кој емитуваше снимки од Вухан, епицентарот на епидемијата. Тој тајно снимил и полициски упад во неговиот стан. Кинеските власти активно ја следат комуникацијата на граѓаните преку популарната социјална мрежа ВеЧат, иако многу коментатори истакнуваат дека цензурата била помала на почетокот на кризата.

Слобода на говор при издишување во Унгарија

Иако Виктор Орбан, премиерот на Унгарија, претходно беше познат како лидер со авторитарни склоности, епидемијата КОВИД-19 посочи колку демократијата во Унгарија е всушност загрозена. На 30 март, унгарскиот парламент донесе закон со кој на владата giving се даваат далеку поголеми овластувања во вонредна состојба. Според новиот закон, владата ќе може да управува со земјата со декрет, додека вонредната состојба е продолжена на неодредено време.

Законот особено влијае на слободата на медиумите - казна од една до пет години затвор е изречена на секој осуден за ширење „лажни“ или „неточни“ информации што ги попречуваат напорите на владата да спречи ширење на епидемијата КОВИД-19. Бројни невладини организации во Унгарија апелираа дека законот може да биде злоупотребен за да се цензурира легитимната критика кон владата, односно да се замолчат сите оние кои јавно доведуваат во прашање некои од изјавите на официјални лица.

На почетокот на февруари, унгарската полиција уапси неколку лица за ширење лажни вести, а независен портал беше под притисок на

властите откако беа објавени написи за здравјето во Унгарија, според Балкан инсајт.

Унгарија не е единствената што се сврте кон апсење и казнување на сите оние кои споделуваат „лажни вести“. На 12 март во Црна Гора беше уапсен граѓанин кој наводно ширел лажни информации за вирусот корона. Тој на својот Фејсбук профил објави дека во Црна Гора во моментот се заразени 13 граѓани, а на крајот на февруари, црногорските власти уапсија руска државјанка за ширење паника и немири, бидејќи таа на својот Инстаграм профил напиша дека се заразени над 1.000 граѓани во Црна Гора. Покрај стравувањата дека вонредната состојба ќе се искористи за неоправдано ограничување на слободата на говорот, властите во Црна Гора се критикувани и за објавување на имиња на лица на кои им се издадени решенија за задолжителна самоизолација. Република Српска исто така презеде остри мерки против сите кои шират „лажни вести“, како резултат на што зборувааше Арлем Дезире, претставник на ОБСЕ за слобода на медиумите, нагласувајќи дека е загрижен за воведувањето нови мерки.

Во Србија, двојни стандарди за лажни вести

„Има многу гориво и нема причина за паника“, рече неодамна Александар Вучиќ, претседател на Србија. Недостигот на гориво беше само една од лажните вести што кружеа во Србија од воведувањето на вонредната состојба, а медиумите објавија дека се приведени одговорните за ширење на веста за недостиг на гориво.

Н.С. Тој беше уапсен на 29 март под сомнение дека објавил видео на социјалната мрежа Фејсбук со неточни информации за вирусот корона. Уште едно лице беше уапсено на 17 март поради изјава во која се наведува дека во неговото село има војници кои делат купони за леб на граѓаните и дека никој не плаќа за намирници. Еден човек е уапсен во Крушевац за предизвикување паника и немири затоа што објавил на својот Фејсбук профил, како што е наведено на веб-страницата на Министерството за внатрешни работи, „невистинита информација дека сограѓанин од територијата на областа Расина, чии лични податоци ги објавил, бил заразен со вирусот Ковид-19“. Уапсен е и човек од Кладово, кој на социјална мрежа напиша дека „овошјето и зеленчукот што се продаваат на пазарите се заразени со вирусот корона“.

Очигледно, властите во Србија не се плашат од апсење на граѓани кои споделуваат лажни вести. Од друга страна, има многу примери на лажни вести, дезинформации и дезинформации за третманот и природата на коронавирусот во различни таблоиди и медиуми. Еден пример за лажни вести е наводниот совет на „микробиолозите од Вухан“, меѓу кој е

и предлогот граѓаните да не пијат ладни пијалоци. На бројните насловни страници на српските таблоиди пред неколку дена можевме да прочитаме апокалиптични сценарија за доаѓањето на голем број Срби од странство, како и голем број теории на заговор за потеклото на вирусот.

Вонредна состојба и пандемија се идеална основа за појава на голема количина дезинформации и лажни вести, па затоа е разбирливо дека има потреба да се ограничуваат и казнуваат луѓето што свесно шират такви информации со цел да предизвикаат немири и паника. . Сепак, неопходно е да се има предвид дали граѓаните во земја со ниска медиумска писменост можат да препознаат што е навистина дезинформација и кои се проверени и добронамерни совети. Затоа Светската здравствена организација (СЗО) започна активно да соработува со социјални мрежи и други технолошки компании со цел да се потиснат дезинформациите за вирусот. Откако ќе заврши епидемијата на КОВИД-19, ќе стане очигледно колку е важно граѓаните да бидат писмени во медиумите и дека тоа мора да биде дел од современото образование.

Особено проблематична е можноста властите да ги злоупотребат своите овластувања за време на вонредна состојба и да ја ограничат слободата на оние медиуми кои се осмелија да прегледаат и да доведат во прашање некои од информациите на властите. На примерот на Унгарија, гледаме дека ова не е нереално сценарио и дека треба да се биде внимателен да не се прифати слепо какво било ограничување на слободата за време на епидемија, особено ако постои ризик дека постои намера да се отстранат критиките кон владата од страна на медиумите. ¹¹

Може ли вакцината да биде задолжителна

Во последно време се поставува прашањето за воведување на задолжителна вакцинација. Никој не може да се вакцинира со сила, бидејќи тоа му припаѓа на доменот на правото на физички интегритет, што е неприкосновено. Фактот дека нешто е задолжително не значи дека е присилно. Дефинитивно значи дека ако не се вакцинирате, ќе трпите последици - нема да можете да присуствувате на јавни собири или ќе платите парична казна - но никој не смее да ве врзе и да ве вакцинира насилно.¹²

¹¹ Поддржете го бранот: Леснотија на газење на слободата на говорот во борбата против пандемијата

¹² БиБиСи: Човекови права и вирус на корона: Мал водич - што може да се забрани за време на пандемија (27.04.2021)

Криза со злоупотреба на државата

Шефот на германскиот огранок на АИ, Маркус Н. Бееко, вели: „Многу земји ја злоупотребија здравствената криза за понатамошно укинување на некои принципи на владеењето на правото или вклучија во своите постапки смрт на луѓе од ризични групи или од здравствен систем“. Бееко додава дека индикативно е што минатата година, статистички гледано, по едно лице вработено во здравствениот сектор умираше на секои 30 минути. Вкупно 17 000 здравствени работници починаа ширум светот, повеќето од нив во Јужна Америка. Во 42 од 149 земји за кои се достапни податоци, владините агенции ги малтретирале и заплашувале здравствените работници. Во ист број на земји, забележано е дека бегалците и мигрантите се принудно вратени во земјите каде им се закануваат кршење на човековите права. Затворањето на границите принуди многу бегалци да останат таму каде што се најдоа без основно снабдување со вода и средства за хигиена. Покрај тоа, семејното насилство, како и родово специфичното насилство се зголемуваат. Во најмалку 24 земји има „веродостојни обвинувања“ дека луѓето се уапсени заради нивната сексуална ориентација, што е за 16% повеќе од претходната година.

Бесконечен егоизам

„Амнести“ наведува дека брзината на вакцинирање на ризичните групи ширум светот е едно од горливите прашања. Повеќе од 100 земји го потпишаа соодветното барање од Индија и Јужна Африка, но тоа беше блокирано од САД, Велика Британија, Швајцарија и Европската унија.

„Пандемијата ја зајакна просечноста, измамата, себичноста и измамата од владетелите на овој свет“, напиша новиот шеф на АИ, Ањес Каламард, истакнувајќи дека повеќе од 90 земји воведоа ограничувања на извозот на медицинска и заштитна опрема, медицински помагала и лекови. Таа изјави: „Светот е неспособен за ефикасна и праведна соработка во глобалните настани што имаат големи последици“.¹³

¹³ DW: Корона ги гази човековите права (07.04.2021)

Стари и нови неуспеси во Србија

Во извештајот се наведени дефинициите на српските препандемии во човековите права, на кои додаде нови: Србија сè уште не ги изведе поранешните високи воени и полициски службеници пред лицето на правдата за воени злосторства и не ја разјасни судбината на исчезнатите лица Демонстрантите и новинарите беа повредени во Белград кога полицијата употреби прекумерно насилство за да ги потисне демонстрациите. Само мал број лица добија пристап до постапката за азил. Заштитата од семејно насилство не е на задоволително ниво. „Со сè порепресивен претседател и без силно противење, српската влада ги контролираше полицијата и судството, го ослабе владеењето на правото, ги поткопа политичките и граѓанските права и овозможи корупција од големи размери. Хрватска е обвинета за насилство врз мигранти и негирање можност за барање азил, строги ограничувања на абортусот и негирање на истополови парови да посвојуваат деца.

Примери за успешни интервенции

Во некои земји, сепак, по силните реакции и интервенции на парламентарците и синдикатите, може да се случи итните закони / мерки да немаат такви погубни последици врз усогласеноста на човековите и синдикални права:

- Бугарија:
Претседателот Румен Радев (социјалист) стави вето на дел од проектот, усвоен со конзервативно мнозинство во Парламентот, усвоен делумно со проглас вонредна состојба, со што се стопира предлогот за заострување на санкциите за „проширување лажни информации“, кој предложи затворска казна од три години, што е на крајот, тоа може да резултира во самоцензура на експерти, новинари и на самите граѓани.
- Данска:
Потребни беа корекции и во делот каде што беше пропишан законот за итни случаи овластување на полицијата да влегува во домовите на граѓани, за кои постои сомневање дека се заразени, без одобрување на судијата. Овој став е избришан. Законот сè уште му дозволува да биде осигуран и под притисок, на лица заразени со вирус, и доколку е потребно да се изврши вакцинација на целото население. На 24 март, Дирекцијата за безбедност пациент, кој ги повика граѓаните да

им укажат на сомнителното однесување на заразените лице, се откажа од оваа мерка откако претрпе големи критики.

- Норвешка:

Додека првичниот нацрт предвидуваше на владата да и се дадат целосни овластувања, во закон донесена на 21 март, тој вклучува голем број заштитни мерки како што е одржување на законот во сила еден месец, со можност за продолжување. Судскиот надзор над апликацијата е засилен; и уште поважно, само една третина од членовите на парламентот се потребни за да се спротивстават владини иницијативи за укинување.¹⁴

Заклучок

Ограничувањата и кршењето на човековите права кулминираа за време на вонредната состојба. Поради ефектите од епидемијата, многумина останаа без работа, што го загрози нивното право на работа, а статистичките податоци покажуваат зголемување на семејното насилство за време на вонредната состојба. Правото на здравствена заштита е одбиено и на голем број граѓани. Во ситуација кога здравствениот систем е скоро исклучиво насочен кон борба против коронавирусот, голем број луѓе немаат пристап до редовна здравствена заштита. Се разбира, постои слобода на движење, која, како што рече, беше „строго ограничена“ за време на вонредната состојба, како и слободата на собирање.

Некои, исто така, се жалеа дека им е загрошено правото на образование, бидејќи подолго време немаше часови и предавања, како и право на слобода на вероисповед. Забраните за собирање беа и сè уште важат за сите установи, вклучително и верските - како што видовме, вирусот не избира религија, нација, возраст или пол. Затоа, таа не смета дека ова право било особено загрошено. Претходните верски собири, како погребот на црковните великодостојници, покажаа опасност, ризик и директни последици по јавното здравје.. Ако образованието е загрошено, тогаш мора да организира часови преку Интернет, да им обезбеди пристап на своите деца да го посетуваат, дури и на оние кои немаат средства, лаптопи и слично. Набргу по почетокот на епидемијата, наставата се организираше преку јавниот сервис, а во меѓувреме, децата се враќаа на училиште неколку пати според редовниот систем.

¹⁴ [5_covid-19_izvjestaj_ljudska_prava_i_covid-19_dopunjeno_10062020.pdf \(ituc-csi.org\)](#)